

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री ओम प्रकाश मिश्र
माननीय न्यायाधीश श्री जगदीश शर्मा पौडेल
फैसला

०७०-सी-०७१६

मुद्दा:— अंश चलन ।

जिल्ला झापा दमक नगरपालिका वडा नं. ३ घर भै हाल दमक
नगरपालिका वडा नं. ११ मा डेरा गरी बस्ने रोमनकुमार श्रेष्ठको श्रीमती
बर्खा खड्का श्रेष्ठ -----१

पुनरावेदक
वादी

विरुद्ध

झापा जिल्ला दमक नगरपालिका वडा नं. ३ बस्ने तुलसादेवी श्रेष्ठ ----१

प्रत्यर्थी
प्रतिवादी

शुरु तहमा फैसला गर्ने:

माननीय जिल्ला न्यायाधीश श्री गिरिराज गौतम
झापा जिल्ला अदालत

पुनरावेदन तहमा फैसला गर्ने:

माननीय मुख्य न्यायाधीश श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय
माननीय न्यायाधीश श्री उदयप्रकाश चपागाई
पुनरावेदन अदालत, इलाम

पुनरावेदन अदालत, इलामको मिति २०७०।२।८ को फैसलाउपर न्याय प्रशासन
ऐन, २०४८ को दफा ९ बमोजिम दर्ता भै निर्णयार्थ पेश हुनआएको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त
तथ्य एवम् ठहर यसप्रकार छ:-

विपक्षी रोमन पति, अन्य विपक्षीहरू सासु ससुरा हुनुहुन्छ । हामी सबै वादी
प्रतिवादीहरू एका सगोलका अंशियार हौं । विपक्षीहरू सबैजना मिलि कुटपिट गरी
खानलाउन नदिई घर छोडन बाध्य बनाएको ज्यानै लिन सक्ने अवस्था भएकोले आजै

सम्बन्ध विच्छेदतर्फ छुट्टै फिराद गरी अंशतर्फ सम्पूर्ण वण्डा लाग्ने सम्पत्ति विपक्षीहरु जिम्मा हुँदा विपक्षीहरुलाई फाँटवारी पेश गर्न लगाई ३ भाग लगाई १ भाग विपक्षी पतिको छुट्ट्याई सो १ भागलाई २ भाग लगाई १ भाग अंश दिलाई चलनसमेत चलाई पाउँ भन्नेसमेत व्यहोराको मिति २०६६।४।१८ गतेको फिरादपत्र ।

हामीले विपक्षीलाई कुटपिट गरेको खानलाउन नदिएको घरबाट निकाला गरेको छैन होइन । विपक्षी माइत गएपछि छोरा रोमनले अंश माग गरेकाले अंश वापतमा ऋण नबोकाइकन दमकको २ कट्टा जग्गा रु. १ लाख ७० हजार नगद घर सारमा मिति २०६५।१०।२८ मा अंश छुट्ट्याई सो पश्चात छोरा अलग भै बसकेको र मालपोत कार्यालय दमकबाट र.नं. २६८ क मिति २०६६।४।२६ मा अंशको लिखत पास गरिदिएको छु । छोरालाई अंश दिई सकेको हुँदा निजको अंश पाउँदा छोराबाट पाउनुपर्ने हो हामीबाट अंश पउनुपर्ने होइन । हाम्रो हकमा फिराददावी खारेज गरी पाउँ भन्नेसमेत व्यहोराको प्रतिवादी दीपककुमार श्रेष्ठ, तुलसा श्रेष्ठसमेत २ जनाको प्रतिउत्तरपत्र ।

विपक्षीसँग प्रेम विवाह भएपछि तिम्रा बाबु आमासँग एकाघर सगोलमा बस्न सकिदैन भनी माइतीघरमा गै बस्न थालिन । बाध्य भै बाबु आमासँग अंश माग गरेकोमा बाबु आमाले तिमीहरुको दाम्पत्य जीवन राम्रो हुन्छ भने अंश दिन्छौं ऋण व्यहोर्नु पर्छ भनेपछि मिति २०६५।१०।२८ गते घरसारमा ०-२-० जग्गा र नगद रु.१,७०,०००। अंश वापत लिई विपक्षीलाई लिन माइतीमा गै ल्याई दमकमा राखेको अंश वापत लिएको नगद रु.१,७०,०००। निजैलाई दिएको थिएँ । रुपैयाँ लिई माइतीघरमा गै बसेकी लिन जाँदा तसँग श्रीमती भएर बस्दिन सम्बन्ध विच्छेद गर्छु भन्दै आउनु भएको थियो । मैले विपक्षीलाई इज्जत आमद अनुसार खानलाउन घरमा ल्याई राख्न तयार रहेको हुँदा हामी बीच कायम रहेको लोग्ने स्वास्नीको नाता सम्बन्ध विच्छेद हुने होइन । वादीलाई अंश दिनुपर्ने होइन भन्नेसमेत व्यहोराको प्रतिवादी रोमनकुमार श्रेष्ठको प्रतिउत्तरपत्र ।

वादी प्रतिवादी बीच विवाद श्रृजना भएको मितिसम्म अंशवण्डा भएको छैन भन्ने मलाई थाहा छ । तत्पश्चात भएको भए भलाई थाहा छैन । दावीबमोजिम अंश पाउनु पर्छ भन्ने समेत व्यहोराको वादीको साक्षी मनोरथ तिवारीले गरेको बकपत्र ।

वादी बर्खा कै दबाबमा घरसारमा अंशवण्डा भै बेगलै बसेकाले वादी बर्खाले रोमन कै भागबाट अंश पाउने हुन भन्ने समेतको प्रतिवादी दिपककुमार श्रेष्ठ र तुलसा श्रेष्ठको साक्षी गजेन्द्र श्रेष्ठले गरेको बकपत्र ।

वादी प्रतिवादीबाट पेश दाखिला भएको सम्पत्तिमध्ये दर्ता श्रेस्ता भिडेको सम्पत्तिलाई ३ भाग अंश लगाई सो मध्ये वादीका लोग्ने रोमनकुमार श्रेष्ठको हुन आउने १ भागलाई २ भाग गरी १ भाग अंश वादीले पाउने ठहर्छ । ऋणको हकमा मानो छुट्टिएको मिति पूर्व बैंकबाट घरको मुख्य प्रतिवादी दिपककुमार श्रेष्ठले मिति २०६५।१०।२३ मा NIC बैंकबाट लिएको ऋणमासमेत वादीको भाग शान्ति दायित्व रहने देखिन्छ । अन्य ऋणको हकमा साहुको दावी परेका वखत कानूनबमोजिम ठहर्छ भन्ने समेत व्यहोराको झापा जिल्ला अदालतबाट मिति २०६८।१२।१५ मा भएको फैसला ।

मुलुकी ऐन अंशवण्डाको महलको १८ को व्यवस्थालाई हेर्दा मानो नछुट्टि सँगै बसेको अंशियारले सगोलको सम्पत्तिबाट बढे बढाएको सम्पत्ति र लेनदेन व्यवहारको महलको ८ नं. बमोजिम लगाएको ऋण लाग्छ । कुनै अंशियारले आफ्नो ज्ञानसिप प्रयासबाट आर्जन गरेको सम्पत्ति वा निजी तवरबाट दान बकस पाएको वा अपुताली परेको वा स्त्री धनको ५ नं. बमोजिम पाएको सम्पत्ति सो पाउने अंशियारको निजी ठहरी आफूखुस गर्न पाउँछ, अंश गर्न कर नलाग्ने व्यवस्था गरेकोले मलाई सहोदर भाई गणेश प्रधानले बकस गरिदिएको दाईजो, मेरो निजी आर्जनको जग्गाबाट वादीले अंश नपाउने हुँदा मलाई माइतीले बकस गरिदिएको दमक ६ कि.नं. १४६८४ को ज.वि. ०-१-४ जग्गासमेत अंश लाग्ने गरी भएको शुरु फैसला सो हदसम्म त्रुटिपूर्ण हुँदा उक्त फैसला बदर गरी माइतीबाट बकस पाएको जग्गा अंश नलाग्ने गरी इन्साफ गरी पाउँ भन्ने प्रतिवादीको पुनरावेदनपत्र ।

यसमा पुनरावेदिकालाई माइतीका भाइले गरिदिएको बकसपत्र वण्डा हुने ठहर्‍याएको शुरु फैसला मुलुकी ऐन अंशवण्डाको १८ नं. को रोहमा फरक पर्ने हुँद छलफलका लागि मुलुकी ऐन, अ.व. २०२ नं. तथा पुनरावेदन अदालत नियमावली, २०४८ को नियम ४७ बमोजिम प्रत्यर्थी वादीलाई झिकाई हाजिर भएपछि वा अवधि व्यतित भएपछि अंश लिखत दर्ता बदर दर्ता कायम र जालसाजी मुद्दाको प्रमाण मिसिलसमेत शुरु अदालतबाट झिकाई प्राप्त भएपछि नियमानुसार पेश गर्नु भन्ने पुनरावेदन अदालत, इलामबाट मिति २०६९।११।३।४ मा भएको आदेश ।

प्रतिवादी तुलसादेवी प्रधानलाई भाइ गणेश प्रधानले मिति २०५३।३।५ मा हा.व. गरिदिएको दमक ६ कि.नं. १४६८४ को ज.वि. ०-१-४ जग्गामासमेत वादी बर्खा खड्का श्रेष्ठले अंश लाग्ने गरी भएको शुरु फैसला मुलुकी ऐन अंशवण्डाको १८ नं. अनुसार कुनै अंशियारले कसैबाट निजी तवरले दान वा बकस पाएको वा स्त्री धनको महलको ५ नं. बमोजिम पाएकोमा त्यस्तो आर्जन वा पाएको सम्पत्ति सो आर्जन गर्ने वा पाउने अंशियारको निजी ठहरी आफूखुसी गर्न पाउँछ । वण्डा गर्न कर लाग्दैन । स्त्री अंशधनको महलको ४ नं.मा दाइजो पेवा र सोको ५ नं. मा दाइजो पेवा स्त्रीको एकलौटी हक पुग्ने कुरा स्त्री अंशधनको १ नं. अनुसार स्वास्नी मानिसको आर्जन निजले आफूखुसी गर्न पाउने कानूनी व्यवस्थाको समेत विपरीत (प्रतिकूल) हुन जाने देखिन्छ । यसर्थ प्रतिवादी तुलसादेवी प्रधानको नाममा दर्ता रहेको कि.नं. १४६८४ को जग्गा अंशवण्डा लाग्ने ठहर्‍याएको झापा जिल्ला अदालतको मिति २०६८।१२।१५ को फैसला मिलेको नदेखिदा सो हदसम्म केही उल्टि हुने ठहर्छ भन्ने समेत व्यहोराको पुनरावेदन अदालत, इलामको मिति २०७०।२।८ को फैसला ।

अंशवण्डाको १८ नं. अनुसार मानो नछुट्टि सँगबसेका अंशियार छन भने जुनसुकै अंशियारले सगोलबाट आर्जन गरेको सम्पत्ति जुनसुकै अंशियारले अंश पाउने व्यवस्था गरेको छ । हामी एकासगोलका परिवारले बसोबास गरी आएका घरहरू उल्लिखित तुलसादेवी श्रेष्ठको नाम दर्ता रहेको जग्गामा छ । एकासगोलको सम्पत्तिले निर्माण गरेको घरको सम्बन्धमा कुनै विवेचना भएको छैन । बाबु आमाले जे जसरी पाए पनि निजका सन्तानको लागि सो जग्गा पैतृक हुने र वण्डा लाग्ने भनी यस सम्मानित सर्वोच्च अदालतबाट विभिन्न मुद्दामा सिद्धान्त काय भएबाट शुरु झापा जिल्ला अदालतले कि.नं. १४६८४ को जग्गामा समेत वण्डा हुने ठहर्‍याएको फैसलालाई केहि उल्टि गरी गरेको मिति २०७०।२।८ को पुनरावेदन अदालत, इलामको फैसला बदर गरी शुरु फैसला सदर कायम हुने गरी न्याय पाउँ भन्नेसमेत व्यहोराको वादी बर्खा खड्का श्रेष्ठका तर्फबाट परेको पुनरावेदनपत्र ।

नियमबमोजिम पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दामा पुनरावेदक वादीको तर्फबाट उपस्थित विद्वान अधिवक्ता नरेन्द्रकुमार पाठकले विवादित सम्पत्ति तुलसादेवी श्रेष्ठले आफ्नो भाई गणेश प्रधानबाट प्राप्त गरे पनि बाबु आमाले जे जसरी प्राप्त गरे पनि सन्तानका लागि सो जग्गा पैतृक हुने र वण्डा लाग्ने नै हुदाँ पुनरावेदन अदालत, इलामको फैसला उल्टी गरि पाउँ भनि

गर्नु भएको बहस जिकिरसमेत सुनी मिसिल अध्ययन गरी विचार गर्दा पुनरावेदन अदालत, इलामको फैसला मिलेको छ, छैन भन्ने विषयमा नै निर्णय दिनुपर्ने देखियो ।

यसमा हामी वादी प्रतिवादीहरु सासु, ससुरा र पति जम्मा ४ जना एका सगोलका अंशियार हौं । विपक्षीहरुले सबैजना मिली कुटपिट गरी खानलाउन नदिई घर छोडन बाध्य बनाएको ज्यानै लिन सक्ने अवस्था भएकोले सम्पूर्ण वण्डा लाग्ने सम्पत्तिको ३ भागको १ भाग विपक्षी पतिलाई छुट्याई सो १ भागलाई २ भाग लगाई १ भाग अंश दिलाई चलनसमेत चलाई पाउँ भन्नेसमेत व्यहोराको वादीको फिराद दावी भएकोमा हामीले विपक्षीलाई कुटपिट गरेको, खानलाउन नदिएको घरबाट निकाला गरेको छैन । छोरा विपक्षी वादीको पतिलाई अंश दिई सकेको हुँदा निजको अंश पाउँदा छोराबाट पाउनुपर्ने हो । हामीबाट अंश पाउनु पर्ने होइन । हाम्रो हकमा फिराद दावी खारेज होस भन्नेसमेत व्यहोराको दिपककुमार श्रेष्ठ र तुलसादेवी श्रेष्ठको प्रतिउत्तरपत्र । मैले विपक्षीलाई इज्जत आमद अनुसार खानलाउन दिई घरमा ल्याई राख्न तयार रहेको हुँदा वादीलाई अंश दिनुपर्ने होइन भन्नेसमेत व्यहोराको प्रतिवादी रोमनकुमार श्रेष्ठको प्रतिउत्तरपत्र ।

वादी प्रतिवादीबाट पेश दाखिल भएको सम्पत्ति मध्ये दर्ता श्रेस्ता भिडेको सम्पत्तिलाई ३ भागको १ भाग वादीका पति रोमनकुमार श्रेष्ठको हुन आउने १ भागलाई २ भाग गरी १ भाग अंश वादीले पाउने ठहर्छ भन्नेसमेत व्यहोराको झापा जिल्ला अदालतको फैसला भएको देखिन्छ । त्यस्तै, प्रतिवादी तुलसादेवी प्रधानको नाममा दर्ता रहेको कि.नं. १४६८४ को जग्गा निजकै भाई गणेश प्रधानबाट हालको वकसपत्रको लिखतको माध्यमले प्राप्त हुन आएकोले निजको निजी आर्जनको आफुखुसी गर्न पाउने सम्पत्ति भएकोमा उक्त सम्पत्तिमा पनि अंशवण्डा लाग्ने ठहर्‍याएको झापा जिल्ला अदालतको फैसलालाई सो हदसम्म केही उल्टि हुने ठहर्‍याएको पुनरावेदन अदालत, इलामको फैसला बदरी गरी शुरु फैसला कायम गरी पाउँ भन्नेसमेत व्यहोराको वादी बर्खा खड्का श्रेष्ठले यस अदालतमा पुनरावेदन गरेको पाइयो ।

अब, निर्णयतर्फ विचार गर्दा प्रस्तुत मुद्दामा वादी र प्रतिवादी बीच नाता सम्बन्धमा विवाद भएको देखिएन र वादी प्रतिवादी बीच वण्डापत्र भएको पाइएन । प्रतिवादीहरुले पुनरावेदन अदालत, इलामको फैसलामा चित्त बुझाई बसेको देखिदा त्यस तर्फ विचार गरि रहन परेन । जहाँसम्म विवादित कि.नं. १४६८४ को जग्गा सम्बन्धमा विचार गर्दा प्रतिवादी

तुलसादेवी प्रधानले भाई गणेश प्रधानबाट मिति २०५३।३।५ मा हालैको वकसपत्रबाट प्राप्त गरेको अवस्था देखिन्छ । मुलुकी ऐन, अंशवण्डाको १८ नं. अनुसार "कुनै अंशियारले कसैबाट निजी तवरले दान वा बकस पाएको वा स्त्री धनको महलको ५ नं. बमोजिम पाएकोमा त्यस्तो आर्जन वा पाएको सम्पत्ति सो आर्जन गर्ने वा पाउने अंशियारको निजी ठहरी आफूखुसी गर्न पाउँछ । वण्डा गर्न कर लाग्दैन" भन्ने व्यवस्था र स्त्री अंशधनको महलको ४ नं. मा "दाइजो पेवा सम्बन्धी व्यवस्था भएको छ भने सोको ५ नं. मा "स्वास्नी मानिसले आफ्नो दाइजो पेवा आफूखुस गर्न पाउँछन् । ऊ मरेपछि यसले खानु भनी लिखत गरी दिएको रहेछ भने लिखतै बमोजिम हुन्छ । लिखत रहेनछ भने संग बसेका छोराछोरी भए त्यस्ता छोराछोरीले, त्यस्ता छोरोछोरी नभए भिन्न बसेका छोराछोरीले, त्यस्ता छोराछोरी पनि नभए लोग्नेले, लोग्ने पनि नभए विवाह भएकी छोरीले, उ पनि नभए छोराका छोरा वा अविवाहिता छोरीले र निजहरू पनि नभए हकवालाले पाउँछन् " भन्ने स्पष्ट व्यवस्था गरेको पाइन्छ ।

उपरोक्त व्यवस्था हेर्दा दाइजो पेवाको सम्पत्ति प्राप्त कर्ताले आफूखुस गर्न पाउने देखिन्छ भने उसको मृत्युपछि पनि कसले खान पाउने हो सो वारे स्पष्ट कानूनी व्यवस्था भएको पाइन्छ । यसरी दाइजो पेवाको सम्पत्ति सम्बन्धमा स्पष्ट व्यवस्था भैरहेको तर निजी आर्जनबाट प्राप्त सम्पत्ति सम्बन्धमा कसले खान पाउने हो सो वारे छुट्टै कानूनी व्यवस्था भए गरेको नपाइएकोले दाइजो पेवाबाट प्राप्त सम्पत्ति र अन्य निजी आर्जनको सम्पत्ति एकै प्रकृतिको नभएकोले त्यसको उपभोग पनि कसरी गर्ने भन्ने विषयमा विधायिकाले स्पष्ट व्यवस्था गरिदिएको देखियो । दाइजो पेवाको माध्यमबाट प्राप्त सम्पत्तिको उपभोग कसले गर्न पाउने हो सो विषयमा स्त्री धनको महलको ५ नं. मा स्पष्ट कानूनी व्यवस्था भै रहेको हुँदा दाइजो पेवाको सम्पत्ति सगोलका सबै अंशियारको वण्डा लाग्ने निष्कर्षमा पुग्न सकिने । कि.नं. १४६८४ को जग्गा भाई गणेश प्रधानबाट तुलसादेवी प्रधान श्रेष्ठलाई प्राप्त भएकोमा विवाद नरहेको हुनाले सो जग्गा दाइजोको सम्पत्ति भएकोले सगोलको अंशियार सबैलाई वण्डा नलगाई दिने गरी भएको पुनरावेदन अदालत, इलामको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । पुनरावेदकको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्दैन ।

अतः तुलसादेवी प्रधान श्रेष्ठ नामको कि.नं. १४६८४ को जग्गा भाई गणेश प्रधानबाट मिति २०५३।३।५ को हालैको वकसपत्रको लिखतबाट प्राप्त भएको हुँदा सो जग्गा वण्डा नलगाउने गरी भएको पुनरावेदन अदालत, इलामको मिति २०७०।२।८ को

फैसला मिलेकै देखिदा सदर हुने ठहर्छ । पुनरावेदन जिकिर पुग्न सकदैने । दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार गरी बुझाई दिनु ।

न्यायाधीश

उक्त रायमा म सहमत छु ।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृत - देवीकुमारी चौधरी

कम्प्यूटर टाईप - चन्द्रा तिमल्सेना

इति सम्बत् २०७१ साल फागुन ६ गते रोज ४ सुभम् ----- ।